

U prologu lijepo je obragjeno pitanje o Logosu. Slijedio je u toj kvestiji poglavito vrsno djelo: Krebs, Der Logos als Heiland im ersten Jahrhundert.

Tumačeći pretvorbu vode u vino u Kani Galilejskoj bilo bi zgodno, da je dodao i kratko mističko tumačenje, kako je lijepo izložio Fonck.¹

Ne slažem se s piscem, da treba *ἄνωθεν* u 3, 3 prevesti sa *de nūo*. S obzirom na 1, 13. *ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν*, i na duh cijelog evan-gelja čini mi se, da je zgodnije pre-vesti sa *odozgo*. Jedno je prirodno, karnalno, zemaljsko rođenje; drugo je svrhunaravsko, duhovno nebesko. Ergo *odozgo*. *Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν. ὁ ὢν ἐν τῆς γῆς ἐν τῆς γῆς ἐστίν, καὶ ἐν τῆς γῆς λαλεῖ.* 3, 37.²

Lijepo je obradio razgovor Gospo-dinov sa Samaritankom, poglavito gdje Gospodin odgovara ženi na pitanje, gdje se treba klanjati Bogu. *πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνούτας ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.* (4, 24.)

Iz toga slijedi: 1., da kršćanski kult nije vezan na jedno mjesto kao staro-zavjetni. 2., da žrtva N. Z. treba da bude skroz duhovna. Jer žrtva N. Z. ima sasvim duhovni karakter, pa treba da joj se pridruže duhovni akti onih, koji žrtvuju. Nadalje treba 3., da se klanjaju u istini. Starozavjetne žrtve bile samo simboli, sjena (*σκιά* Hebr. 10, 1.); mogle su označivati potrebu izmirenja, no nisu mogle nikog očisti-ti ni posvetiti. Naprotiv novoza-vjetna žrtva može čovjeka zaista očisti-ti i posvetiti.

Starozavjetne žrtve bile su karnalne (*θυσίαι σαρκιναί*) prema karakteru S. Z., koji je *σάρξ, θάνατος, κατάκρισις, γράμμα* (II. Cor. 3, 6. 7. 8. 9.; Gal 4, 9.: *ἀσθενὴ καὶ πτωχὰ στοιχεῖαι*; a novo-zavjetna žrtva *θυσία πνευματικῆ* prema karakteru N. Z., a taj je *πνεῦμα* (II. Cor. 3, 8.: *διακονία τοῦ πνεύματος*).

U 5, 1. navodi razna tumačenja ne-determinarne svetkovine (*εορτή*, Soden *ἡ εορτή*).

S obzirom na 4, 35, s obzirom na Ireneja i tolike exegete drži, da je

¹ Fonck: Die Wunder des Herrn p. 169. — 172.

² Belsler: Das Evangelium des heil. Johannes p. 100 — 101.

εορτή drugi uskrs u javnom životu Gospodinovu.

Brani autenciju svršetka 3. v. i 4. v. u 5. glavi. Ustaje odlučno protiv onih, koji pripisuju ozdravljenje 38 godišnjeg bolesnika naravnoj dje-latnosti vode, koja da je bila zasičena mineralnim substancijama. Cijeli kontekst govori protiv toga. Prema tomu ozdravljenje ima skroz svrhunaravski karakter.

Govor Gospodinov u Kafarnaumu o kruhu života dijeli u dva odsjeka. U prvom (6, 22 — 51.) govori Gospodin općenito o kruhu života, te zove sebe i svoju nauku kruhom života. — U drugom (51. — 59.) uči specijalno, da je njegovo presv. tijelo i krv nebeska hrana.

Belsler drži, da je cijeli govor eu-haristički. Knabenbauer, Tillmann i većina katoličkih exegeta drže, da je Gospodin do 48. v. služio se slikovnim govorom; a od 48. doslovnim govo-reći specijalno o euharistiji.

Pözl navodi čvrste dokaze, da se imadu riječi Gospodinove od 87. v. uzeti u prvobitnom značenju. Us-pješno refutira glavne objeicije protivničke.

Brani integritet perikope de muliere adultera (8, 1—11.). Glavni je razlog, što manjka taj odlomak u mnogim starim rukopisima i u grčkih Otaca. Drugi je razlog pedagoški, što se nekoji kršćani smučivali nad blagim postupkom Gospodinovim.

Dobro riješava jezične poteškoće, n. pr. *γραμματεῖς* dolazi u Ivanu samo u ovoj perikopi (8, 3.). No ovdje hoće da točno istakne tenor zakona i od-regjenu strogu kazan za prestupak; zato i zove zakonše običajnim ime-nom *γραμματεῖς* (Luk. *νομοδιδάσκαλος*).

Preporučam vrsni komentar.

Dr. Franjo Zagoda.

Dr. Gudek: Sveto Pismo Novoga Zavjeta. Knjiga I. Život Gospodina našega Isusa Krista po Mateju, Marku, Luci i Ivanu. Naklada društva Sveto Jeronimskog Zagreb. 1914.

Dr. Gudek obdario je hrvatski ka-tolički narod lijepom knjigom. Vjerno predočujući govore i djela Gospi-dinova, kako nam zabilježiše evange-

liste, tumači ukratko i jasno, što je potrebno, da narod shvati uzvišenu istinu i ljepotu evanđeosku. Knjiga obiluje lijepim i zgodnim dogmatskim, moralnim i liturgijskim bilješkama. Stil je lijep, a jezik ugodan, jasan i lahak. Općenito knjiga zadovoljava. Bit ću slobodan, da upozorim na neke nedostatke. Na str. 10.: „Kako je evanđelistu bilo stalo tek do toga, da pokaže, kako je Isus potomak Davidov, kome je Bog obećao, da će od roda njegova izaći vladalac vječnoga kraljevstva . . . nije hotio, da sve članove toga roda spominje. Za to izostavlja neka koljena n. pr. između Jorama i Ozije. . .“

Nije sasvim ispravno. — Tri kralja krvi Ahabove: Ohoziju, Joasa i Amaziju ne navodi, jer ne existiraju u očima Božjim kao potomci bezbožnoga Ahaba. Opravdano je mišljenje, da su bili službeno izbrisani iz rodoslovlja kuće Davidove (damnatio memoriae; erasio nominis).¹

Bilo bi zgodno, da je to spomenuo, da narod vidi težinu apostazije. Dok je Gospodin dopustio, da budu grijешnici i grješnice u njegovoj genealogiji, ne dopušta, da budu uvršteni odmetnici i izdajice svetoga imena i časti njegove.

Str. 17. Tumačeći značenje riječi Marija, bilo bi dobro, da je spomenuo i najnovije tumačenje: Mirjam ili Marjam sastoji od egipatskog glagolskog korjena mer, mar ljubiti i hebrejskog imena Božjeg Iam = lahve. Prema tomu znači: ljubeći Gospodina ili možda ljubljena od Gospodina.²

Str. 88.: „Mjesto Sihar bit će nekadašnji Sihem, a današnji Nablus (Flavia Neapolis)“. Vjerojatnije je Sihar drugo mjesto; po svoj prilici današnji Al Asshar.³

¹ Knabenbauer: Commentarius in Evangelium secundum Matthaeum p. 45. 46. Heer: Die Stammbäume Jesu nach Matthäus u. Lucas. Beilage I. Die antike damnatio memoriae.

² Dr. Innitzer: Kommentar zum Evangelium des heil. Lukas p. 39. To značenje može se prekrasno uporaviti na najčišću dušu, koja je gorjela od ljubavi Božje.

³ Pözl: Kommentar zum Evangelium des hl. Joannes p. 95. Tillmann: Das Iohannesevangelium Berlin 1914. p. 82. Knabenbauer, Commentarius in Evangelium sec. Ioannem p. 172.

Str. 88.: „Žena je poznala Isusa po govoru i po nošnji, da je Žid“. Bilo bi dobro istaknuti, kako u vladanju Gospodinovu nema ništa kozmopolitskoga. Govorio je govorom naroda svojega, nosio nošnju njegovu; dakle treba svaki narod da poštuje svoje opravdane tradicije. Pogotovo ne bi to bilo na odmet, pošto u gjekojim hrvatskim krajevima sve više ostavlja narod lijepu svoju narodnu nošnju zamjenjujući je s tugijskom, koja se ne može s estetskog gledišta ni mjeriti s hrvatskom.

Str. 90.: „Židovski učitelji i zakonoznanci nijesu htjeli da poučavaju žene“. Točnije: Nisu uopće htjeli da sa ženama javno razgovaraju; pače smatrali, da je nepristojno razgovarati javno sa svojom ženom.⁴

Str. 91.: „Za dolazak Isusov čuo je i kraljev čovjek u Kafarnaumu. To je bio upravitelj cesarskih dobara, kojih je cesarska porodica rimska imala u Palestini“.

Ispravnije: To je bio kraljevski činovnik. Vjerojatno je služio Herodu Antipi. Premda je Herod bio tetrarha, to ga narod ipak nazivao kraljem (Mt 14, 9.); zato se i njegov činovnik zove βασιλευός.⁵

Str. 94.: „Znao je Isus, da njegovi domašnji nijesu skloni da vjeruju“. Dobro je, no trebalo bi i dodati, da je Gospodin hotio ih upozoriti, kako se ne mogu pozivati pred Bogom ni na kako pravo, kako je vjera nezastuženi dar milosti Božje; ergo traži se ponizno i skrušeno srce, da ih Gospodin rasvijetli svojom milosti (Rom. 9,—13).⁶

Str. 104.: „Isus nije htio da se to čudo razglasi, jer bi se svijet radoznalo skupljao“. Gospodin je poglavito za to zabranjivao razglašivati

⁴ Pözl. l. c. p. 108. — Knabenbauer l. c. 183. 184. Tillmann l. c. 86. 87.

⁵ Pözl: l. c. p. 117. 118. Tillmann l. c. p. 92.: „Dort traf ihn ein königlicher Beamter, der zu den höheren nicht militärischen Angestellten des Herodes Antipas gehörte“. Knabenbauer l. c. p. 192. regius minister apud tetrarcham Herodem Antippam, qui voce populari rex appellabatur (Mt 14, 1. Mrc 6, 14., Luc 3, 1.; 9, 7.)

⁶ Innitzer l. c. p. 121. Knabenbauer Commentarius in Lucam p. 188.

svoja djela, da se ne bi narod utvrdio u svom krivom mišljenju, e je Gospodin zemaljski Mesija.

Str. 127.: „Koji se smiju, idu samo za veseljem ovoga svijeta i ne brinu se za ozbiljan, svet život, doći će u oganj, gdje je plač i škrgut zuba“.

Bilo bi dobro primjetiti, da je Gospodin to razjasnio u paraboli o bogatunu i siromašnom Lazaru.

Str. 139.: Šteta, da nije u kratko protumačena parabola o kući sagrađenoj na kamenu i na pijesku.

Str. 145.: „Od svih ljudi Staroga Zavjeta najveći je Ivan Krstitelj; ali najmanji u kraljevstvu Mesijinom veći je od njega, jer je „rođen od Boga“ po milosti Duha Svetoga“.

Upozorujem na svoju recenziju u Bogoslovskoj Smotri IV. godište br. 4. 1913. p. 483. — Ne poredjuju se ovdje St. i Novi Zavjet, već Ivan i Gospodin Isus Krist. Gospodin nije rekao: nijedan izmegju rođenih u St. Z., već općenito: nijedan izmegju rođenih od žena nije veći (Luk 7, 28.); ili prema Mat 11, 11., nije ustao veći (*ὄντι ἐγγυερωται*) od Ivana. A odmah iza toga kaže *ὁ δὲ μωρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ μελλῶν αὐτοῦ ἐστί.* Dakle misli Gospodin sebe, koji se iza Ivana pojavio (*μωρότερος*, minor, mlađji), a veći je od Ivana, jer je Bog čovjek.

Str. 145.: „A od vremena Ivana Krstitelja dosad kraljestvo nebesko silu trpi i koji silu upotrijebe, dobijaju ga“. Ispravnije . . . i siledžije grabe ga t. j. otimlju ga (Mt 23 13; Luc 11, 52.)¹

Ne znam, za što pisac piše Hrist protiv starog običaja katoličkoga i hrvatskoga, koji govore Krist i pozdravljaju se sa: hvaljen budi Isus Krist.

Preporučam to lijepo djelo.

Dr. Franjo Zagoda.

Dr. Keppler: Unseres Herrn Trost. Erklärung der Abschiedsreden und des hohenpriesterlichen Gebetes Jesu (Jo. cap. 14—17.)

¹ Knabenbauer: Commentarius in Matthaeum p. 49. 50. Zorell: Novi Testamenti Lexicon Graecum p. 96.

II. und III. Auflage bearbeitet von dr. Simon Weber. Freiburg i. B. 1914. Herdersche Verlagshandlung.

Prekrasno djelo učenoga biskupa priredio u novom izdanju dr. Weber. Nastojao je, da original izda što vjernije. Dakako da je dodao mnoge kritičke bilješke. Dokazujući autenciju oprošnog govora osvrće se i na najnovije protivničke hipoteze. Dodao je temata za propovijedi. Prema tomu mnogo će naučiti iz knjige teolog i propovijednik.

Najljepši biser Ivanova evanđelja obraguje idealni biskup jasno i velikom toplotom. Knjigu dijeli u dva glavna dijela. Erklärung der Abschiedsreden. II. Erklärung des hohenpriesterlichen Gebetes.

I. Dio dijeli u tri govora: A. Zweifacher Abschiedstrost. B. Das Leben der Jünger in der Welt i Das Schlusswort.

II. Dio dijeli u 1.: Die Bitte um die eigene Verherrlichung. 2.: Die Bitte um die Jünger. 3.: Die Bitte um die Gläubigen. Istaknuti ču samo nekoje ljepote i izvrsnosti ove disertacije.

U uvodu spominje, kako je ljubav potakla Spasitelja, da priredi ovu tihu i svetu obiteljsku svečanost.

Iz ljubavi prao je Spasitelj učenicima nuge. Ljubav potakla ga, da naredi Presv. oltarski sakrament. — Sama ljubav govori i ove svete večeri. Najganutljivije prašta se sa svojim učenicima. Pošto ih je utješio, njihovu vjeru okrijepio, svu im bućnost otkrio, to moli za drage svoje učenike i cijelu Crkvu.

Ljubav sasvim se otvara ljubavi učenika. Gospodin nije u krugu hladnih, ravnodušnih duša, koje se protiv istini, već sred najplemenitijih sinova Israelskih, koji su ostali vjerni Božanskomu svojem učitelju kraj svih napadaja zlobnih protivnika. Ako su još i nesavršeni, ipak stupili su iskreno u kraljestvo Kristovo, s najvećom reverencijom slušali riječi Božanskoga učitelja, te je Gospodin u svojoj molitvi mogao posvjedočiti za njih, da su doista odijeljeni od svijeta, da su upoznali pravu vjeru i sačuvali je (17, 6—8.).